

Nr 6.

Ankom till Riksdagens kansli den 10 mars 1911 kl. 12 m.

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 6 i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utlåning af postsparbankens och vissa andra i banker innestående medel för beredande af tillfälle åt mindre bemedlade personer att skaffa sig jordbruk eller bostäder m. m.

Till utskottets behandling har blifvit hänvisad en inom Andra kammaren af herrar Lindhagen och Linders väckt motion (nr 248), hvori hemställes,

att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att åtgärder måtte vidtagas i syfte att

1:o) de af postsparbanken och sparbanker förvaltade samt af öfriga banker på sparkasseräkningar indragna medel må i vidsträcktaste omfattning utlånas för att bereda mindre bemedlade personer tillfälle att skaffa sig jordbruk eller bostäder;

2:o) skapa utvägar att erhålla lån mot säkerhet af inteckning i tomträtt.

Till stöd för berörda hemställan har af motionärerna anförts:

Senast vid 1909 års riksdag väcktes en motion om att efter allsidig undersökning åtgärder måtte vidtagas i syfte att

1:o) bereda största möjliga kredit på penningmarknaden till åstadkommande af bostäder och lägenheter åt mindre bemedlade personer;

2:o) skapa utvägar att på penningmarknaden erhålla lån mot säkerhet af inteckning i tomträtt.

Andra kammaren biföll en skrifvelse i motionens syfte; i förstnämnda afseendet dock endast såvidt rörde postsparbanken.

Denna sak, som utgör lifsbetingelsen för åstadkommande af jordbruk och bostäder åt mindre bemedlade, måste följaktligen ständigt fullföljas; dock vilja vi för denna gång begränsa framställningen i det under mom. 1 omnämnda afseende till åtgärder i syfte att besparade medel, som företrädesvis inflyta direkt från småfolket, äfven måtte företrädesvis tjäna deras nytta. Sådana medel äro insättningar i postsparbanken, sparbankerna och de med de senare konkurrerande sparkasseräkningarna i öfriga banker.

*Utskottets
yttrande.*

Den af motionärerna omnämnda motionen (nr 117) vid 1909 års riksdag var likaledes hänvisad till behandling af utskottet. I sitt utlåtande med anledning af densamma erinrade utskottet till en början om hvad som redan blifvit åtgjort i det af motionärerna begärda syftet och anförde därvid:

»Sedan 1904 års Riksdag för åren 1905—1909 anslagit intill 10 miljoner kronor för beredande af tillfälle åt mindre bemedlade arbetare att på landsbygden förvärfva egna hem, och detta belopp blifvit för berörda ändamål helt och hållet taget i anspråk, beviljade fjolårets Riksdag för att bereda dylika arbetare och med dem likställda personer tillfälle att förvärfva egna hem å landsbygden eller å till stad hörande område, för hvilket stadsplan icke blifvit fastställd, dels 800,000 kronor för 1908 och dels 5 miljoner kronor för hvar och ett af åren 1909—1913.

Medan samtliga för 1905—1907 inkomna ansökningar om lån ur ifrågavarande fond kunde beviljas, måste däremot af brist på medel för 1908 en ej oväsentlig nedsättning i låneanspråken vidtagas. Enligt hvad utskottet inhämtat, hafva de för innevarande år inkomna låneansökningar afsett ett sammanlagdt lånebelopp af 8,209,995 kronor, däraf hushållningssällskapen begärt till lån för jordbrukslägenheter 3,359,445 kronor och till lån för bostadslägenheter 1,718,550 kronor eller tillhoppa 5,077,995 kronor samt öfriga låneförmedlare (aktiebolag och föreningar med uppgift att på ett oegennyttigt och ändamålsenligt sätt befrämja förvärfvandet af egna hem åt mindre bemedlade) begärt till lån för jordbrukslägenheter 660,000 kronor och till lån för bostadslägenheter 2,472,000 kronor eller sammanlagdt 3,132,000 kronor. Inalles hafva således för 1909 begärts för jordbrukslägenhetslån 4,019,445 kronor och för bostadslägenhetslån 4,190,550 kronor. Af anslagssumman 5 miljoner kronor hafva beviljats till jordbrukslägenhetslån 3,664,900 kronor eller således inemot

90 procent af hvad som därutinnan begärts samt till bostadslägenhetslån 1,335,100 kronor eller endast något öfver 30 procent af hvad som för detta ändamål begärts.

Vid de nedsättningar i låneanspråken, som således måst göras för åren 1908 och 1909, har hänsyn tagits dels därtill, att enligt de af Riksdagen antagna bestämmelser för ifrågavarande lånerörelse jordbrukslån skola hafva företräde framför bostadslån, och dels till omfattningen af låneförmedlarnas lånerörelse under föregående år.

Efter hand som aktiebolag och föreningar i allt större utsträckning uppträdt såsom låneförmedlare, hafva anspråken å lån för bostadslägenheter ökat i vidare mån än för jordbrukslägenheter. Medan under de första åren ansökningar om bostadslån omfattade endast omkring en fjärdedel af hela ansökningssumman, uppgick däremot, såsom ofvan nämnts, de för 1909 sökta bostadslånen till mer än hälften af nämnda summa.

Hvad angår de villkor, på hvilka lån ur denna fond åt låneförmedlarna utlämnas, må erinras, att dylika lån utgå, då fråga är om jordbrukslägenhet, med högst $\frac{5}{6}$ -delar af det med ledning af uppgjordt köpeaftal, värderingsinstrument, brandförsäkringshandlingar, kostnadsförslag eller andra tillgängliga handlingar beräknade och af låneförmedlaren godkända värdet å jorden jämte därå befintliga eller för uppförande afsedda byggnader och, då fråga är om bostadslägenhet, med högst $\frac{3}{4}$ -delar af samma värde; att lånen förräntas efter 3 $\frac{6}{10}$ procent om året samt återbetalas ena hälften amorteringsvis och andra hälften först efter det amorteringsdelen till fulla guldits; att å amorteringsdelen erlägges från och med fjärde året efter lånets utbekommande en annuitet af 6 procent i fråga om lån till jordbrukslägenhet och af 7 procent i fråga om lån till bostadslägenhet; samt att — fränsedt vissa undantagsbestämmelser — låneförmedlarna ej äga att gentemot låntagare betinga andra villkor i fråga om ränta och återbetalning än de för låneförmedlarna själfva gällande.»

Efter denna redogörelse uttalade utskottet såsom sin åsikt, att behovet för det dåvarande skulle kunna betraktas såsom tillgodosedt, i hvad anginge jordbrukslägenheter, men att egnahemslånefonden visat sig allt mindre förslå att fylla kreditbehovet i fråga om bostadslägenheter.

Utskottet erinrade tillika om, att i fråga om upplåtelser af bostads- och jordbrukslägenheter å kronans egendomar villkoren enligt 1909 års riksdagsbeslut äro, synnerligast beträffande jordbrukslägenheter, så gynnsamma, att den mindre bemedlade, som önskar att från dessa

egendomar förvärfva sig ett eget hem, endast i jämförelsevis ringa utsträckning torde behöfva anlita lånevägen för köpeskillingens gäldande.

Emellertid har det visat sig, att de redan vidtagna åtgärderna från det allmännas sida för att sätta mindre bemedlade personer i tillfälle att förskaffa sig egna hem icke äro tillfyllestgörande, utan att åtskilligt mera behöfver göras, därest det förefintliga behovet skall kunna sägas vara tillgodosedt. Enligt »berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista lagtima Riksdags sammanträde sig tilldragit» hade ansökningar om egnahemslån för år 1911 inkommit till ett belopp af inalles 9,885,750 kronor, hvaraf lån å 6,139,350 kronor voro afsedda för jordbrukslägenheter och lån å 3,746,400 kronor för bostadslägenheter. Då det disponibla beloppet utgjorde endast 5 miljoner kronor, måste väsentliga reduktioner ske vid lånens beviljande, hvilket skedde den 30 december 1910, då samtliga hushållningssällskap erhöilo tillhoppa 4,334,000 kronor, hvaraf 3,798,400 kronor för jordbrukslån och 535,600 kronor för bostadslån, samt 18 aktiebolag och föreningar erhöilo tillhoppa 666,000 kronor, däraf 500,000 kronor för jordbrukslån och 166,000 kronor för bostadslån.

Häraf framgår, att jämväl i fråga om lån för förvärfvandet af jordbrukslägenheter ett afsevärdt stort antal ansökningar på grund af egnahemslånefondens otillräcklighet numera måste afslås.

För att underlätta mindre bemedlade personers bemödanden att förskaffa sig jordbruk eller bostäder påyrka motionärerna, att de medel, som förvaltas af postsparbanken, sparbankerna och öfriga banker, i hvad rörer dessa sistnämndas sparkasseräkningar, måtte i vidsträcktaste omfattning för ändamålet utlånas.

*Postspar-
banken.*

Hvad först angår postsparbanken, har frågan om bemyndigande för denna att utlämna lån i här angifvet syfte flera gånger varit föremål för Riksdagens behandling. Utskottet inskränker sig att erinra, att vid 1908 års riksdag väcktes motion därom af herrar Lindhagen och Tengdahl samt vid 1909 års riksdag af herr Lindhagen jämte nio andra af Andra kammarens ledamöter.

Förstnämnda år anhöll ordföranden i vederbörande utskott, att styrelsen för postsparbanken ville i anledning af herrar Lindhagens och Tengdahls motion meddela utskottet sina åsikter rörande i motionen gjorda framställningar. På grund däraf yttrade nämnda styrelse i skrifvelse den 27 mars 1908 bland annat följande:

»De medel, som af banken förvaltades, utgjordes af dels bankens öfverskottsmedel, det vill säga skillnaden mellan insättningar och uttag-

ningar jämte upplupna räntor, dels uppörd för riksförsäkringsanstaltens räkning efter afdrag af utbetalade skadeersättningar, dels ock slutligen erlagda afgifter och statsbidrag till barnmorskornas pensionsanstalt. Den åsikt i förevarande ämne, som å styrelsens vägnar uttalades år 1904, biträdde styrelsen fortfarande. En lånerörelse, hvarigenom växelverkan åstadkommes mellan banken och dess deponenter, skulle gifvetvis göra dessa intresserade af bankens utveckling och följaktligen lända till fördel för banken. Någon afsevärd del af de af styrelsen förvaltade medlen torde emellertid ej kunna användas för beredande åt mindre bemedlade personer af tillfälle att skaffa sig jordbruk eller bostäder. Motionärerna vid 1908 års riksdag syntes hafva tänkt sig, att dessa medel borde i större omfattning användas för ändamålet. Men då de säkerheter, som genom en dylik utlåningsrörelse skulle tillföras postsparbanken, ej vore lätt realiserbara, skulle desamma ej kunna användas, därest styrelsen nödgades att för mötande af utbetalningar anskaffa nödiga rörelsemedel. Försiktigheten torde därför kräfva, att denna lånerörelse från banken hölle sig inom behöriga gränser och allenast omfattade en ringa del af bankens för placering afsedda belopp. Att öfverskrida det procenttal, som i den af 1904 års Riksdag behandlade motionen (af herr M. F. Nyström) för ändamålet föreslagits, eller 5 procent af de utaf banken förvaltade medlen, syntes därför ej tillrådligt. Därest beträffande dessa medel en utlåning af nu omförmälda beskaffenhet skulle komma till stånd, torde denna utlåning ej kunna äga rum direkt till vederbörande låntagare. Det skulle blifva nödigt att, på sätt skedde vid utlåning från statens egnahemslånefond, lånen från banken tilldelades ansvariga låneförmedlare (hushållningssällskap, aktiebolag och föreningar), hvilka skulle omhänderhafva lånerörelsen och utlämna lånebeloppen till de enskilda låntagarna för förvärfvande af jordbruks- och bostadslägenheter. I öfrigt skulle åtskilliga af de allmänna villkor och bestämmelser, som gällde för statens egnahemslånerörelse, kunna lända till efterrättelse i fråga om den af banken bedrifna enahanda lånerörelse. Om sålunda styrelsen i princip ej hade något att erinra däremot, utan tvärtom ansåge flera skäl tala därför, att de af styrelsen förvaltade medlen under vissa villkor och bestämmelser blefve använda för befrämjande af egnahemslånerörelsen, så torde dock någon dylik användning af dessa medel ej kunna för närvarande och under den närmaste framtiden ifrågakomma. Under de senare åren, särskildt under de sista månaderna, hade nämligen, på grund af de i förhållande till postsparbankens inlåningsränta höga räntesatserna i enskilda sparbanker och å bankernas sparkasse-räkningar, uttagningarna från postsparbanken med afsevärdt belopp

öfverstigit insättningar däri, och någon förändring af detta förhållande torde ej vara att motse, förrän en allmän räntenedsättning ägt rum. Hvad beträffade inbetalningarna till riks försäkringsanstalten och barnmorskornas pensionsanstalt, hvilka anstalters medel, såsom nämnts, förvaltades af postsparbanksstyrelsen, vore dessa visserligen oberörda af räntefluktuationerna på penningmarknaden, men dessa anstalters sammanlagda fonder uppginge för närvarande ej till högre belopp än omkring 3,200,000 kronor, och att börja bedrifvandet af en lånerörelse af det slag här omhandlats med ett till utlåning afsedt belopp af endast 160,000 kronor, det vill säga $\frac{1}{20}$:del af förenämnda 3,200,000 kronor, syntes styrelsen ej lämpligt.»

Vederbörande utskott afstyrkte den af herrar Lindhagen och Tengdahl väckta motionen med följande motivering: Då af styrelsens yttrande framginge, att den del af bankens medel, som skulle kunna ifrågakomma att användas för nu ifrågasatta utlåningsrörelse, vore för olika tidpunkter mycket växlande och för närvarande af så ringa omfattning, att syftet med nämnda utlåning därmed ej kunde främjas, samt då ej heller framdeles egnahemsrörelsen syntes kunna vinna något afsevärdt stöd från en så jämförelsevis obetydlig fond som endast 5 procent af de utaf postsparbanken förvaltade medlen, anslöte sig utskottet till den af styrelsen uttalade uppfattning om olämpligheten för banken att under nuvarande förhållanden inlåta sig på den föreslagna lånerörelsen.

Vid ärendets behandling i Andra kammaren hemställde motionärerna, att motionen måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen med anledning af densamma ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, huruvida, i hvad mån och under hvilka villkor de af postsparbanken förvaltade medel kunde utlånas för att bereda mindre bemedlade personer tillfälle att skaffa sig jordbruk eller bostäder, samt för Riksdagen framlägga det förslag till ändring i förordningen om postsparbank, som kunde befinnas för ändamålet erforderligt.

Denna hemställan blef emellertid denna gång afslagen af kammaren, som i stället biföll utskottets förslag. Vid 1909 års riksdag beslöts däremot, såsom motionärerna erinra, Andra kammaren i anledning af den då väckta motionen att för sin del aflåta en skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte, hvilket beslut Första kammaren emellertid ej biträdde.

Allmänhetens hos postsparbanken innestående besparingar, hvilka vid 1898 års utgång uppgingo till omkring 64 miljoner kronor, hafva sedermera till och med 1909 års utgång betydligt nedgått. Medan densamma sålunda under åren 1903—1906 belöpte sig till omkring 54 å

55 miljoner kronor, utgjorde de åter vid 1907 års utgång 50,680,935 kronor, vid 1908 års utgång 46,422,570 kronor och vid 1909 års slut endast 45,402,705 kronor 44 öre.

Med 1910 års ingång har emellertid en ljusning inträdt. Enligt tillgängliga uppgifter utgjorde de under tiden 1 januari—30 november 1910 uti 608,988 poster i postsparbanken insatta medlen jämte delägarna tillgodoförda räntor för samma tid 13,446,634 kronor. Från årets början till utgången af november månad 1910 uttogos i 142,834 poster 11,443,885 kronor 37 öre, hvadan delägarnas behållning, som den 1 januari 1910 uppgick till 45,402,705 kronor 44 öre, ökats med 2,002,748 kronor 63 öre och den 30 november 1910 utgjorde 47,405,454 kronor 7 öre.

Postsparbankens medel — däruti inberäknadt löpande förskott från postverket — voro vid november månads utgång placerade dels uti obligationer, utfärdade af allmänna hypoteksbanken eller kommuner inom landet, till ett bokfördt värde af 34,612,380 kronor 12 öre, dels ock i direkta lån till kommuner till ett sammanlagdt kapitalbelopp af 10,485,316 kronor 67 öre, samt i lån mot säkerhet af fastighetsinteckningar 1,245,000 kronor, hvarjämte vid samma tidpunkt i banker inestodo 1,578,587 kronor 68 öre, allt utom upplupna, ej förfallna räntor.

De för riksförsäkringsanstaltens räkning förvaltade medlen voro den 30 november placerade i obligationer till bokfördt värde af 2,743,976 kronor 38 öre, i kommunlån till belopp af 869,732 kronor 28 öre, i lån mot säkerhet af fastighetsinteckningar till belopp af 455,000 kronor, hvarjämte å bankräkningar inestode 173,346 kronor 38 öre, allt förutom ej förfallna räntemedel.

Tillgångarna hos barnmorskornas pensionsanstalt samt fiskareförsäkringen, hvilkas medel likaledes förvaltas af postsparbanken, uppgå till jämförelsevis obetydliga belopp.

Löneregleringskommittén har i sitt betänkande angående postsparbanken (del. 23) föreslagit förbättrade anordningar i afseende å bankens verksamhet och därvid i främsta rummet tänkt på ett förändradt sätt för placeringen af bankens medel. Utskottet tillåter sig att ur kommitténs yttrande anföra följande:

»De för behandling af frågan om inrättande af en allmän postsparbank tillsatta kommitterade föreslogo i sitt betänkande, att de i postsparbanken inflytande medel, som icke erfordrades för löpande utgifters bestridande, skulle insättas på upp- och afskrifningsräkning i riksbanken, samt att för så stor del af dessa medel, som postsparbankens styrelse ansåge icke behöfva hållas tillgängliga för att möta uppsägning

af medel, skulle inköpas räntebärande obligationer af vissa angifna slag. I hufvudsaklig öfverensstämmelse härmed meddelades i författningen af den 22 juni 1883 bestämmelser i ämnet.

Dessa bestämmelser ändrades genom kungl. kungörelser den 13 juli 1887 och den 4 juli 1902.

Genom sistnämnda kungörelse stadgades, att för så stor del af de för postsparbankens räkning i riksbanken insatta medlen, som postsparbankens styrelse ansåge icke behöfva hållas omedelbart tillgänglig för att möta uppsägningar, skulle inköpas räntebärande obligationer, utfärdade antingen af svenska staten eller af Sveriges allmänna hypoteksbank eller af kommun inom riket för lån, till hvars upptagande Konungens tillstånd blifvit meddeladt, eller ock af bolag eller inrättning, såvida i sistnämnda fall kommun med Konungens tillstånd iklädt sig betalningsansvar såsom för egen skuld för såväl kapital som ränta.

Postsparbankens styrelse berättigades dock att göra ifrågavarande, för löpande utgifter icke erforderliga medel fruktbärande, *dels* intill högst en fjärdedel genom utlåning mot skuldebref till kommun inom riket, därest tillåtelse till lånets upptagande blifvit kommunen af Konungen meddelad, *dels ock*, jämväl intill högst en fjärdedel, genom utlåning på högst sex månaders uppsägning mot skuldebref med säkerhet af sådan in-teckning i fast egendom inom riket, som med hänsyn till läge, yttinnehåll, brandförsäkring och afkastning pröfvades innebära fullgod säkerhet, eller genom insättning på depositions- eller annan räkning hos enskild bankinrättning, hvars bolagsordning blifvit af Konungen fastställd samt hvars grund- och reservfonder uppginge till sammanlagdt belopp af minst fem miljoner kronor.

Syftemålet med de sålunda beslutade förändringarna torde hafva varit dels att genom möjligheten af penningplacering i in-teckningar kunna draga fördel af inträffande räntestegringar, dels att undvika inköp af obligationer vid tider, då penningar i följd af räntefall inströmade till postsparbanken samtidigt med att kurserna å obligationer i följd af räntans nedgång stego, dels ock slutligen, att, sedan riksbanken enligt lagen för densamma af den 12 maj 1897 ej lämnade postsparbanken ränta å insatta medel, kunna erhålla någon afkastning af de medel, som vore afsedda till mötande af uppsägningar.

Genom de år 1902 vidtagna ändringarna af bestämmelserna i ämnet blefvo olägenheterna i fråga om placeringen af postsparbankens medel visserligen mildrade, men ej undanröjda.

För närvarande yppa de sig ej i någon svårighet att till antaglig

kurs förvärfva obligationer; därtill skulle vid nu i allmänna marknaden gällande jämförelsevis höga räntesatser säkerligen icke saknas tillfälle.

Men förhållandet är, att postsparbanken på senare tiden ej haft tillräckliga medel disponibla till mötande af de stora uttagningarna från banken.

Att vid en tidpunkt med höga räntor sälja obligationer till kurser som ej alltför mycket understiga inköpskurserna, har för postsparbanken varit förenadt med stora svårigheter; och enär postsparbanken i allmänhet har sina till kommuner och enskilda utlånta medel place-
rade på lång tid, har bankens styrelse för mötande af de stora uppsägningarna nödgats ej blott i hög grad anlita sin kredit hos postverket utan äfven mot $4\frac{1}{2}$ à 5 procents ränta upplåna betydliga belopp såväl från riksbanken som från privata banker.

Vid 1908 års slut uppgick postsparbankens skuld till privat bankinrättning till 3,627,550 kronor, hvarå erlagts förskottsrenta efter $4\frac{1}{2}$ procent.

Från postsparbankens synpunkt har denna skuldsättning uppenbarligen varit lämpligaste sättet att anskaffa erforderliga medel; en försäljning af obligationer skulle med all säkerhet hafva varit för postsparbanken oförmånligare.

Ser man åter saken från det allmännas synpunkt, förefaller det föga lyckligt, att postsparbanken skall vara nödsakad att hos privat penninginrättning upplåna medel mot en ränta, som betydligt öfverstiger dess egen lägsta utlåningsränta. Postsparbanken har nämligen mycket stora belopp utlånta till kommuner mot lägre ränta än 4 procent, ända ned till 3,6 procent.

Det synes kommittén ligga i öppen dag, att ur synpunkten af bankens framtida bestånd ändring i berörda hänseenden måste åvägbringas.

Anledningen att postsparbankens kapitalplaceringar hittills i allmänhet slagit föga lyckligt ut, torde vara att söka i de restriktiva bestämmelser, som gällt för medelplaceringen. Dessa bestämmelser hafva visserligen tillkommit i syfte att bereda största möjliga säkerhet för återbekommandet af utlånta medel, men sådan torde kunna åstadkommas på ett för postsparbanken och det allmänna fördelaktigare sätt.

Staten står i ansvar för postsparbankens förbindelser; staten har för sina behof användning af lånta medel till vida större belopp, än postsparbanken under en lång tid framåt kan antagas få lediga.

Det borde då kunna ligga nära till hands, att staten själf mot

räntegodtgörelse mottoge postsparbankens medel, förslagsvis genom riksbanken eller riksgäldskontoret.

En sådan åtgärd skulle ställa postsparbanken på en ekonomiskt långt säkrare grund än den för närvarande intager.

Postsparbanken skulle befrias från den ansvarsfulla medelsplaceringen och däraf följande likvider samt från bekymret att i brydsamma tider anskaffa nödiga medel; sådana borde väl nämligen under antagna förutsättning förskjutas af den statsinstitution, som finge sig medelsförvaltningen ålagd.

Sattes räntegodtgörelsen från samma statsinstitution till postsparbanken i en viss oföränderlig relation till den ränta postsparbanken hade att betala till sina delägare, skulle däraf följa möjlighet att på förhand tämligen noga beräkna det ekonomiska resultatet af postsparbankens verksamhet, något som med nuvarande anordningar är förenadt med icke ringa svårigheter.

Sattes åter räntegodtgörelsen i ett visst förhållande till räntan i den allmänna marknaden, skulle sådant för postsparbanken medföra möjlighet att genom utdelande af räntetillskott åt delägarna undanröja deras benägenhet att vid inträffande räntestegring i den allmänna marknaden öfverflytta sina besparingar till privata banker.

Kommittén har tänkt sig, att styrelsen öfver postsparbanken under en öfvergångstid borde behålla förvaltningen af de obligationer och fordringsbevis, postsparbanken redan innehar, men att denna styrelse däremot icke skulle för framtiden äga inköpa några obligationer eller utlämna några lån.

I följd af obligationsutlottning och eventuellt vid gynnsamma tillfällen försäljning af obligationer samt genom återbetalning af amorterings- och andra lån skulle vid bifall till detta förslag penningförvaltningen småningom komma att flyttas från styrelsen öfver postsparbanken till riksbanken eller riksgäldskontoret.

Kommittén föreställer sig, att riksbankens allmänna verksamhet gör den bäst lämpad att mottaga postsparbankens öfverskottsmedel och vid behof tillhandahålla postsparbanken erforderligt rörelsekapital.

Visserligen lägga de för riksbanken nu gällande bestämmelser hinder i vägen för medgifvande af räntegodtgörelse åt postsparbanken, hvilken därför varit nödsakad att i privata banker placera tillfälligt uppkommande öfverskott. Detta hinder lär emellertid lätt kunna undanröjas genom ändring i nämnda bestämmelser. Någon svårighet för riksbanken vare sig att mottaga postsparbankens öfverskottsmedel eller

att tillhandahålla postsparbanken erforderligt rörelsekapital lärer väl icke vara att befara.

En väsentlig anledning till de rubbningar i postsparbankens ekonomi, som under de senare åren ägt rum, har ock varit svårigheten att afpassa inlåningsräntan efter förhållandena å den allmänna penningmarknaden.

Visserligen är det högeligen önskvärdt, att täta rubbningar i postsparbankens inlåningsränta undvikas; sådana skulle ej blott oroå insättarna, utan äfven välla stor svårighet vid uträknande af räntan å postsparbankens mer än 500,000 motböcker. Men å andra sidan medför räntans bristande rörlighet synnerligen stor olägenhet för postsparbanken: penningar strömma *till* banken, då de ha minsta värdet, och *från* banken, då de äro dyrare.

Ett sätt att motverka inströmningen af kapital vore ju att sänka inlåningsräntan så, att den i allmänhet stode lägre än som kunde erhållas vid annan trygg placering. Tillgripandet af detta medel i alltför hög grad skulle emellertid motverka bankens syftemål.

Om däremot åt delägarna bestämdes en viss låg standardränta, förslagsvis 3 eller 3,3 procent, samt åtminstone den större delen af å rörelsen uppkommande öfverskott utdelas till insättarna i förhållande till dem under hvart år tillgodoförd ränta, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad för närvarande äger rum vid åtskilliga privata sparbanker i riket samt vid den belgiska postsparbanken, så hade delägarna mindre anledning att lämpa sina insättningar och uttagningar efter fluktuationerna å penningmarknaden, ty en allmän ränteförhöjning, i den mån den beredde postsparbanken högre inkomst, komme delägarna i allt fall till godo i form af räntetillskott.

För ernående af detta mål torde det emellertid, om postsparbankens medel skulle komma att placeras i riksbanken, blifva nödvändigt, att räntegodtgörelsen till postsparbanken icke blefve bestämd vare sig till vissa en gång för alla fastslagna procent eller i visst förhållande till den standardränta, som postsparbanken lämnade insättarna, utan att den gjordes rörlig, så att den åtminstone inom vissa gränser kunde följa fluktuationerna i den allmänna marknaden.

Det synes kommittén, som om berörda räntegodtgörelse lämpligen skulle kunna sättas i viss relation till någon af riksbankens allmänna räntesatser, förslagsvis dess lägsta ränta vid utlåning mot säkerhet af inteckning i fast egendom.

Om standardräntan till delägarna i postsparbanken bestämdes till 3 procent, en räntefot, under hvilken sparbankernas och öfriga privata bankers inlåningsränta, med undantag för giroräkningar, knappast kan antagas sjunka inom öfverskådlig framtid, synes den lägsta räntegodtgörelsen från riksbanken till postsparbanken böra sättas till 3,5 procent. Marginalen blefve då 0,5 procent, ett belopp som i de hittills inrättade postsparbankerna i allmänhet visat sig tillräckligt för omkostnadernas bestridande.

Såsom motsvarighet till denna för postsparbanken förmånliga begränsning nedåt torde en gräns uppåt äfven böra bestämmas, förslagsvis 4,5 procent.

Om riksbanken förpliktades att mottaga postsparbankens medel och att i mån af behof försträcka densamma medel, allt mot en på sålunda antydt sätt begränsad räntegodtgörelse, förslagsvis med 0,5 procent understigande riksbankens lägsta ränta vid utlåning mot in-teckning i fast egendom, skulle postsparbankens ekonomi säkerligen vara tryggad och insättarnas fördel behörigen tillgodosedd. Det förefaller kommittén som skulle någon svårighet icke behöfva uppstå för riksbanken att på sådana villkor med fördel kunna öfvertaga förvaltningen af postsparbankens medel, i den mån öfverskott å desamma uppkomma.»

Kommittén hemställer därefter om utfärdande af föreskrifter i berörda hänseenden.

Det vill synas, som om dessa sålunda föreslagna anordningar en gång genomförda borde vara ägnade att underlätta utlåning af postsparbankens medel för sådant ändamål, hvarom i motionen sättes i fråga. Som tillika medelsplaceringarna i banken numera börjat visa en ganska afsevärd tendens till ökning, håller utskottet i likhet med postsparbankens styrelse det för synnerligen önskvärdt, att en del af det i förevarande motion angifna lånebehof blefve tillgodosedt genom någon del af de utaf banken förvaltade medel.

*Spar-
bankerna.*

Beträffande sparbankerna inhämtas af den officiella statistiken för år 1909, att de af dessa banker vid slutet af samma år förvaltade omkring 827 miljoner kronor voro på följande sätt placerade:

	Kronor.	Utgörande i proc. af sma förval- tade medel.
Obligationer och dylika värdehandlingar	77,085,717: 26	9: 31
fordringar hos kommuner m. m. mot skuldebref	34,223,264: 39	4: 14
fordringar hos enskilda mot inteckningar	467,136,441: 85	56: 47
” ” ” ” borgen	138,802,724: 96	16: 78
kontant och öfr. räkningar	110,014,941: 26	13: 30
Summa förvaltade medel	827,263,089: 72	100: 00.

Såsom ett allmänt omdöme om sparbankerna bör rättvisligen och till deras heder sägas, att de redan söka tjäna de mindre bemedlades lånebehof. Att de s. k. kristider, som emellanåt öfvergått handel och industri, ej blifvit lika förödande för den jordbrukande befolkningen, torde i främsta rummet få tillskrifvas nämnda bankers verksamhet.

Enligt af åtskilliga ledamöter inom utskottet inhämtade upplysningar angående sparbankernas i deras resp. hemorter utlåningsrörelse visar det sig, att det största antalet beviljade lån utgöres af sådana, som endast uppgå till 3,000 kronor eller därunder, hvaraf man torde vara berättigad att draga den slutsatsen, att det i synnerhet är personer tillhörande småfolkets klass, som kommit i åtnjutande af dessa lån. Så har från Kronobergs läns sparbank meddelats följande tablå:

År	Antal lån	Med ett lånfånget kapital	Antal lån å 3,000 kronor och därunder	Med ett lånfånget kapital
			%	
1906	220	955,710: —	179 = 81,36	321,310: —
1907	243	1,108,925: —	170 = 70	162,425: —
1908	254	1,094,896: —	194 = 76,37	287,672: —
1909	259	1,321,570: —	206 = 79,5	197,570: —
1910	246	1,509,665: —	206 = 80,6	215,465: —

Af Karlstads sparbanks utestående lån, uppgående till 1,826 st., utgöras 78 procent af sådana, som understiga 3,000 kronor. Siffrorna för Västra Värmlands sparbank uppgifvas till resp. 1,907 st. och 90,7

procent, under det sparbanken i Härnösand meddelar, att af dess 237 st. lån å tillhopa 308,361 kronor mot inteckning i mindre jordbruk och gårdar (s. k. egna hem) intet af lånen öfverstiger 3,000 kronor. Från sparbanken i Lidköping samt från Winslöfs och Näflinge sparbank ha inkommit liknande uppgifter.

Därest det förslag angående ordnandet af det mindre jordbrukets kreditförhållanden, som af särskildt tillkallade sakkunniga nyligen utarbetats, vinner godkännande, skulle sparbankerna komma att i ännu större omfattning bispringa den mindre bemedlade jordbrukarebefolkningen, hvilken ju de s. k. jordbrukskreditföreningarna i främsta rummet afse att stödja. De sakkunniga anse nämligen, att sparbankerna äro bäst ägnade att förse nämnda föreningar med kredit, och anföra såsom motiv därför följande:

»Frågan om sparbankernas anlitande för försträckning åt jordbrukskreditföreningar synes ej behöfva möta något hinder af begränsningen utaf sparbankernas rörelsemedel. Såsom af statistiken framgår, hade sparbankerna, om man bortser från deras placering af penningar i obligationer, kommunlån och inteckningar, vid slutet af år 1909 ett belopp af cirka 250 miljoner kronor redovisade i borgenslån, kassa och behållningar hos andra banker m. m.

Kunde man således åstadkomma en föreningsorganisation, hvilken såväl till sina grunder som ock sitt arbetssätt, förvaltning och kontroll vore ägnad att på ett öfvertygande sätt ingifva förtroende, vill det synas, som om sparbankerna, med den vidsträckta och ingående personalkännedom de besitta, borde kunna med allt skäl öppna kredit för en sådan sammanslutning. Och det gifves en naturlig anledning att ifrågasätta sparbankernas intresse för de jordbrukskreditföreningar, hvilka vi vilja föreslå. Inom vidsträckta områden af vårt land — för att icke säga allestädes — har nämligen allt intill närvarande tid den iakttagelsen gjorts, att de mindre jordbrukarna endast i sällsporda undantagsfall ådragit sparbankerna förlust. En likvid kan måhända låta vänta på sig, men det länder den svenske bonden till ovanskelig heder, att han i regel fullgör sin betalningsskyldighet, och att bankernas förluster lika regelrätt yppa sig inom andra samhällslager än dem, till hvilka allmogen räknas.

Men äfven en annan anledning för sparbankerna att inlåta sig på samarbete med ifrågavarande jordbrukskreditföreningar kan anses föreligga. Det är bekant, att vissa sparbanker, men långt ifrån alla, i öfverensstämmelse med det normalreglemente, som utarbetades och publicerades af 1892 års sparbankskommitté, inrättat s. k. filialer (sockenkommittéer) i orterna. Det vill synas, som om äfven de ifrågasatta

jordbrukskreditföreningarna skulle t. ex. genom sina styrelser eller andra medlemmar förträffligt ägna sig att fungera såsom filialer åt den långifvande sparbanken. Sådan verksamhet för uppsamling af kapital inom föreningsområdet skulle naturligtvis ställas fristående från föreningsverksamheten och i fullständigt beroende samt under vederbörlig kontroll af sparbanken.

I öfverensstämmelse med denna sin uttalade åsikt föreslå de sakkunniga sådant tillägg till sparbankslagen, att det skall vara sparbank obetaget att bevilja kassakreditiv åt jordbrukskreditförening.

Att friherre Palmstierna vid årets riksdag väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring i sparbankslagen, att insättarna i sparbank skulle beredas inflytande på valet af hufvudmän, äfvensom att sparbankslagen för närvarande är underkastad revision, förtjänar att påpekas.

Ehuru utskottet finner det vara önskvärdt, att sparbankerna i vidsträcktaste mån inrikta sin verksamhet på kreditgifning för egnahemsbildningen och småbruksrörelsen, anser dock utskottet starka skäl föreligga att icke i alltför hög grad framkalla en rubbning i deras nuvarande verksamhet, som, enligt hvad utskottet ofvan framhållit, visat sig vara till verkligt gagn för just den klass, hvars intressen motionärerna vilja främja. Sedan en och annan sparbank redan infört i sitt reglemente, att små lån skola utlämnas i synnerhet till dem, som vilja förskaffa sig egna hem, framför större lån, får man hoppas, att flera andra sparbanker skola följa exemplet, helst som frågan å flera af sparbanksföreningens senare årsmöten varit uppe under diskussion. Genom en dylik så att säga naturlig utveckling torde motionärernas syftemål vinnas bättre och säkrare än genom en mängd bestämmelser och föreskrifter, som lätt skulle kunna förrycka sparbankernas verksamhet till skada för både insättare och låntagare.

Annorlunda förhåller det sig med de rena affärsbankerna. Dessa *Öfriga banker.* ha ännu icke, åtminstone i nämnvärd grad, visat sig hysa något intresse för egnahemsrörelsens främjande. Det måste förefalla som en helt rimlig begäran, om de använde någon del af sina å sparkasseräkningar indragna medel till utlåning åt mindre bemedlade personer för här ifrågasvarande ändamål. Utskottet vågar likväl icke hysa förhoppning om, att ett föreläggande för dessa kreditanstalter i berörda hänseende skulle medföra önskad resultat. Äfven om föreskrifter kunde meddelas bankerna att utlämna viss procent af sparkassemedlen till egnahemslån, torde de ej kunna åläggas att sätta så låg ränta eller sådana betalnings-

villkor i öfrigt, att den obemedlade egnahemsbebyggaren blefve verkligen hjälpt. Rättvisligen måste man också taga hänsyn till insättarnes intressen. Dessa kunde ej erhålla högsta möjliga ränta å sina besparingar, därest bankerna förståndigades att utlåna medel mot låg räntefot.

Ofvannämnda sakkunniga ha icke ansett sig kunna förorda, att affärsbankerna skulle anlitas i fråga om jordbrukskreditföreningarnas lånebehof. Skälen härför angifvas sålunda: »Hvad angår affärsbankerna såsom kreditgifvare för landtmännens ifrågavarande lånebehof, är det ju allmänt bekant, att dessa banker redan nu i stor omfattning verka i sådant afseende medelst borgenslån på kort tid och växeldiskontering. Enhvar, som fått någon inblick i denna lånerörelse, känner dock alltför väl, att den är att betrakta såsom åtminstone för kredittagaren i hög grad osund, för det första därför, att, hvad angår växeldiskonteringen, denna urartat till hvad man kallar växelrytteri, en maskerad förlagslånerörelse, där förbindelsen merendels, ehuru icke alltid, med någon afbetalning förnyas undan för undan, till dess beloppet nedgått så, att acceptanten är färdig att börja med en ny växel i samma kretsgång. Vidare måste det betecknas såsom en kräftskada för speciellt jordbrukets idkare, att ifrågavarande bankpapper, såväl växlarna som de korta reverserna nödga låntagarna till återtjänster åt dem, som tidigare med sina namn hulptit dem, och att därigenom vissa grupper af jordbrukare till slut äro med hvarandra intrasslade i en högst betänkelig härfva af dylika kreditpapper utan någon ömsesidig kontroll öfver medlens förståndiga användning. Slutligen visar sig ifrågavarande kredit i högsta grad otjänlig på grund af det höga pris den betingar genom fordran på förskottsränta förutom s. k. provisioner och den i och för sig höga ränta, låneformen med hänsyn till risken naturligen kräfver.

Allt detta hindrar dock icke, att affärsbankerna skulle kunna och, ifall de åsyftade jordbrukskreditföreningarna komma till stånd, sannolikt här och hvar torde erbjuda sina tjänster åt dylika föreningar. Men erinrar man sig, att affärsbankerna vid beviljande af personalkredit röra sig med s. k. korta papper och att samma banker, hvilka drifva penningrörelsen uteslutande såsom vinstgifvande affär, till följd däraf enligt sakens natur, såsom nyss sagts, kräfva höga räntor, så torde staten vid organiserande af passande kreditformer för jordbruksnäringen böra se till, huruvida icke denna organisation kan göras så vederhäftig, att rikets sparbanker utan äfventyr kunna företrädesvis anlitas.»

De skäl, som förmått de sakkunniga att uppgifva tanken på affärsbankerna såsom långifvare för jordbrukskreditföreningarna, tala

om möjligt ännu tydligare för, att dessa banker äro olämpliga såsom kreditgivare för mindre bemedlade egnahemsbebyggare, som behöfva synnerligen fördelaktiga villkor, om de skola kunna slå sig igenom. Af rent intresse för dem, det vederbör, kan utskottet sålunda icke förorda motionärernas hemställan i denna punkt.

Mera kunde man vänta sig till fromma för saken, därest den kooperativa sparkasseidén komme att hos oss som i England mera kraftigt uppblomma.

Motionärerna påyrka slutligen, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att utvägar måtte skapas för erhållande af lån mot säkerhet af in-teckning i tomträtt. Med anledning af den vid 1908 års riksdag af herrar Lindhagen och Tengdahl väckta, förut omnämnda motionen yttrade lagutskottet bland annat: »Då genom lag om nyttjanderätt till fast egendom af den 14 juni 1907 i vår svenska rätt infördes institutet tomträtt, skapades äfven genom den samma dag utfärdade lagen om in-teckning i tomträtt möjlighet till stiftande af en ny pant-rätt, hvartill vanlig nyttjanderättshafvare ej äger tillgång. Det är uppenbart, att denna form af realsäkerhet är af synnerlig betydelse just för tomträttens egen praktiska användbarhet.»

Utskottet anser sig böra erinra om, att enligt 1909 års riksdagsbeslut in-teckningar i tomträtt må under vissa villkor kunna godtagas såsom säkerhet för lån ur statens egnahemslånefond i samma utsträckning som in-teckningar i fast egendom, samt att i fråga om upplåtelser från vissa kronoegendomar af egnahemslägenheter åt mindre bemedlade och obemedlade upplåtelse under tomträtt efter Kungl. Maj:ts bepröfvande må äga rum. Vid innevarande riksdag har Kungl. Maj:t i proposition nr 70 föreslagit, att tomträttsinstitutet måtte utsträckas att gälla jämväl i fråga om kronans vattenfall vid upplåtelser af dessa (vattenfallsrätt). Om nyttan däraf anför statsrådet och chefen för justitiedepartementet bland annat: »Det synes mig otvifvelaktigt, att det angifna syftet med statens vattenfallspolitik skulle i hög grad befördras, därest genom förändrade lagbestämmelser kunde beredas möjlighet för nyttjanderättshafvare, hvarom nu är fråga, att begagna den åt honom upplåtna egendomen med hvad därtill hör såsom underpant för fordran. En naturlig utväg att sålunda, oaktadt kronan behåller äganderätten till vattenfallet med därtill hörande markområde, ändock låta nyttjanderättshafvaren komma i åtnjutande af betingelserna för en verklig realkredit har, såsom af förut nämnde sakkunnige framhållits, blifvit öppnad genom de

*In-teckning
i tomträtt.*

med vår lagstiftning nyligen införlivade rättsgrundsatser, på hvilka upplåtelse af s. k. tomträtt hvilat. Detta nya rättsinstitut har till hufvudsakligt syfte att för städer och andra kommuner samt kronan möjliggöra att till tomtmark upplåta nyttjanderätt af sådan särskild beskaffenhet, att, utan hinder däraf att själfva äganderätten fortfarande stannar hos samhällena eller kronan, byggnadsverksamhet må kunna äga rum, särskildt för beredande af egna hem åt mindre bemedlade. För vinnande af detta syfte har stadgats, att, sedan i särskild ordning inskrifning meddelats till säkerhet för tomträttsbestånd, byggnad och annan stadigvarande anläggning, som finnes å tomten, skall anses såsom tillbehör till tomträtten, samt att i tomträtten tillika med hvad sålunda utgör tillbehör till densamma skall kunna meddelas inteckning till säkerhet för fordran.»

Om staten sålunda uti berörda hänseende gått före med godt exempel, synas dock penningeinträttningarna hysa en viss betänksamhet mot tomträttsinstitutets tillämpning, oaktadt det erbjuder verklig realkredit. Enligt utskottets åsikt är det nödigt, att inteckning i tomträtt må uti vederbörande lagar och författningar likställas med vanlig fastighetsinteckning, därest tomträttsinstitutet skall kunna slå igenom och medföra den nytta, som därmed afsetts.

I enlighet med utskottets förslag och Andra kammarens beslut vid 1909 års riksdag samt under hänvisning till hvad ofvan anförts tillåter sig utskottet hemställa,

att Andra kammaren ville i anledning af herrar Lindhagens och Linders förevarande motion för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anbjuda, det tacktes Kungl. Maj:t

dels taga i öfvervägande, huruvida, i hvad mån och under hvilka villkor de af postsparbanken förvaltade medel kunna utlånas för att bereda mindre bemedlade personer tillfälle att skaffa sig jordbruk eller bostäder, samt för Riksdagen framlägga det förslag till ändring i förordningen om postsparbank, som kan finnas för ändamålet erforderligt;

dels ock taga i öfvervägande, huruvida, i hvad mån och under hvilka villkor inteckning i tomträtt må såsom säkerhet för lån kunna uti lagar och författningar likställas med vanlig fastighetsinteckning,

samt därefter för Riksdagen, i den mån afgörandet kräver dess medverkan, framlägga de förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Stockholm den 10 mars 1911.

På utskottets vägnar.

ULRIK LEANDER.
